

OBECNÁ ÚPRAVA PRÁVNÍHO POSTAVENÍ PODNIKATELŮ PO REKODIFIKACI SOUKROMÉHO PRÁVA

JUDr. Gabriel Achour

Mgr. Jiří Kubricht, LL.M.

Právní úprava obecného postavení podnikatelů prošla v rámci rekodifikace soukromého práva významnými změnami, které se týkají zejména obecného právního postavení podnikatelských subjektů, ochrany slabší strany, ochrany spotřebitele, právní úpravy firmy, obchodního závodu, jednání za podnikatele a dalších obecných institutů.

Obecná úprava společná všem podnikatelům je upravena v zákoně č. 90/2012 Sb., zákon o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích) (dále jen „ZOK“) a v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, v platném znění (tzv. nový občanský zákoník) (dále jen „NOZ“). Právní úprava obsažená v ZOK a NOZ nabyla účinnosti dne 1. ledna 2014.

1. ÚVOD

Obecně platí, že nejzásadnější změnou, kterou s sebou přináší NOZ, je odstranění duality soukromého práva. Podle předešlé právní úpravy se vztahy rozlišovaly (zjednodušeně řečeno) na obchodní (podnikatelské) a občanskoprávní (ostatní). Pro obchodní vztahy se použila právní úprava, která byla obsažena v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník (dále jen „ObchZ“), zatímco pro ostatní vztahy se použila právní úprava obsažená v zákoně č. 40/1964 Sb., občanský zákoník (dále jen „ObčZ“). Strany tedy musely nejprve zkoumat, podle jakého právního předpisu se jejich vztah bude řídit, a až poté mohly určit svá práva a povinnosti. Není třeba dodávat, že právní úprava v ObčZ byla kolikrát značně odlišná od úpravy v ObchZ. V některých případech potom platilo, že i když se vztah mezi subjekty řídí ObchZ, tak práva a povinnosti stran budou muset být určena ObčZ, neboť ObchZ takovou otázku neupravoval. Časté byly i případy, kdy ObchZ upravoval určitou záležitost pouze částečně, a ve zbytku bylo třeba se řídit ObčZ. V tomto případě strany musely zjistit v jakém rozsahu na svou situaci aplikovat úpravu v ObchZ, a v jakém rozsahu úpravu v ObčZ.

Předešlá právní úprava byla tak pro laiky, a často i pro profesionály a soudy naprosto nepřehledná. To vedlo ke sporům, čímž se spor o náhradu škody často komplikoval, prodlužoval a pro obě strany sporu prodražoval.

NOZ výše uvedené zásadním způsobem mění. Odstraňuje dualitu soukromého práva a zavádí jednotný právní režim jak pro obchodněprávní, tak pro občanskoprávní vztahy (jednotné smluvní typy, promlčecí lhůty, ustanovení o náhradě škody apod.).

Na druhou stranu je žádoucí, aby právní předpisy odlišovaly podnikatele od ostatních osob. Podnikatel je fyzická nebo právnická osoba, jejímž cílem je dosažení zisku. Je to profesionál, u kterého se předpokládá zručnost v obchodním styku. V rámci NOZ lze tedy nalézt ustanovení, která se vztahují výlučně k podnikatelům.

Právní úprava týkající se obchodních společností a družstev je dále upravena v samostatném zákoně. Obchodní společnost, jako podnikatel, je tedy regulována dvěma předpisy, a to ZOK a NOZ. ZOK je ve vztahu k NOZ právním předpisem speciálním, tj. pravidla v ZOK obsažená se použijí přednostně před pravidly obsaženými v NOZ. Přestože dualita soukromého práva byla překonána, tak stěžejní právní předpisy pro podnikatele – obchodní společnosti – jsou stále dva.

NOZ obsahuje obecnou úpravu podnikatelských vztahů, která je společná všem podnikatelům bez ohledu na to, zda se jedná o obchodní korporace či nikoliv. Jedná se hlavně o úpravu základních pojmů, na které potom ZOK plynule navazuje.

2. PODNIKATEL

Podnikatel je významným pojmem, neboť se statutem podnikatele spojuje NOZ určitá práva a povinnosti, které ostatní osoby (nepodnikatelé) nemají. Vymezení podnikatele je systematicky zařazeno do NOZ, a nikoli do ZOK zejména kvůli skutečnosti, že NOZ upravuje práva a povinnosti spotřebitelů jako slabší smluvní strany, což zároveň vyžaduje vymezení pojmu podnikatele.

Podnikatelem je každá osoba zapsaná v obchodním rejstříku; podnikatelem je také ten, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku.

Ustanovení § 420 odst. 1 NOZ definuje podnikatele jako toho, kdo samostatně vykonává na vlastní účet a odpovědnost výdělečnou činnost živnostenským nebo obdobným způsobem se záměrem činit tak soustavně za účelem dosažení zisku, a to se zřetelem k této činnosti.

NOZ vymezuje podnikatele nikoli podle jeho statusu (zda je právnická či fyzická osoba), ale především podle činnosti, kterou vykonává. NOZ také upřesňuje (na rozdíl od předešlé úpravy), že za podnikatele je určitá osoba považována pouze v souvislosti se svou podnikatelskou činností. Důvodem je skutečnost, že určitá osoba může v určitých vztazích vystupovat jako podnikatel, zatímco v jiných vztazích jako nepodnikatel.

NOZ dále stanoví, že za podnikatele se rovněž považuje osoba zapsaná v obchodním rejstříku.¹ To znamená, že podnikatelem je vždy společnost s ručením omezeným či akciová společnost, přestože mohou vyvíjet i nepodnikatelskou činnost (nemusí být nutně zakládány za účelem dosažení zisku). Definice podnikatele je tak významná pouze pro fyzickou osobu – podnikatele a právnické osoby, které se nezapisují do obchodního rejstříku. Osoby zapsané v obchodním rejstříku jsou podnikateli vždy.

Pro usnadnění určení toho, zda je určitá osoba podnikatelem či nikoliv, zavádí NOZ vyvratitelnou domněnku, že podnikatelem je osoba, která má k podnikání živnostenské oprávnění nebo oprávnění podle jiného zákona. Vyvratitelná domněnka je pouze domněnkou, tj. pokud bude předložen důkaz opaku, tak i osoby s živnostenským (nebo jiným) oprávněním nemusí být podnikateli. To je poměrně zásadní změnou oproti předešlé úpravě, kdy osoba s oprávněním podnikat byla za podnikatele považována bez dalšího, a to i když nevyvíjela podnikatelskou činnost.²

Ochrana spotřebitele je důvodem, proč se za podnikatele považuje také každá osoba, která uzavírá smlouvy související s vlastní obchodní, výrobní nebo obdobnou činností či při samostatném výkonu svého povolání, popřípadě osoba, která jedná jménem nebo na účet podnikatele.

1 Ustanovení § 421 NOZ

2 Ustanovení § 2 odst. 2 písm. b) ZOK.

3. ZVLÁŠTNÍ POVINNOSTI PODNIKATELE

Jak již bylo uvedeno výše, se statusem podnikatele jsou spojena určitá práva, ale především povinnosti, které ostatní osoby (nepodnikatelé) nemají.

3.1 Ochrana slabší strany

NOZ předně vychází z toho, že podnikatel je v obchodním styku profesionálem a může své profesionality zneužívat na úkor slabších osob. Z tohoto důvodu ustanovení § 433 odst. 1 NOZ stanoví, že kdo jako podnikatel vystupuje vůči dalším osobám v hospodářském styku, nesmí svou kvalitu odborníka ani své hospodářské postavení zneužít k vytváření nebo využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmě a nedůvodně nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran.

NOZ přitom vychází z vyvratitelné domněnky, že slabší stranou je vždy osoba, která vůči podnikateli v hospodářském styku vystupuje mimo souvislost s vlastním podnikáním, tj. zejména spotřebitel nebo různé neziskové právnické osoby. Ustanovení o ochraně slabších osob ovšem nevyklučuje, aby slabší osobou byla i obchodní korporace.

Obecně tudíž platí, že při hospodářském styku podnikatel nesmí významně zneužívat svého (silnějšího) postavení na úkor slabší strany.

3.2 Ochrana spotřebitele

Oproti obecné úpravě o ochraně slabší strany NOZ dále obsahuje speciální ustanovení chránící spotřebitele při transakcích s podnikateli. Za spotřebitele je považován každý člověk, který mimo rámec své podnikatelské činnosti nebo mimo rámec samostatného výkonu svého povolání uzavírá smlouvu s podnikatelem nebo s ním jinak jedná.³

Při jednání se spotřebitelem má podnikatel řadu povinností, které jsou stanoveny v ustanovení § 1810 a násl. NOZ. Jedná se především o pravidla, která požadují, aby jednání podnikatele bylo jasné, srozumitelné a aby spotřebitel byl řádně informován o všech relevantních skutečnostech, nebyl klamán či uváděn v omyl. NOZ dále stanoví

3 Ustanovení § 419 NOZ.

Podnikatel má oproti ostatním (nepodnikajícím) osobám další práva a povinnosti; např. je povinen uvádět na obchodních listinách a v rámci informací zpřístupňovaných veřejnosti prostřednictvím dálkového přístupu své jméno, sídlo, IČO a údaj o zápise v obchodním rejstříku.

konkrétní ujednání, která jsou ve smlouvách se spotřebitelem zakázána (jedná se zejména o ujednání, která omezují spotřebitele v jeho právech). Spotřebitel má rovněž vůči podnikateli určitá výsadní práva, která podnikatelé při vzájemném obchodním styku nemají.

Ustanovení chránící spotřebitele jsou vesměs transpozicí směrnic Evropské unie.

3.3 Zveřejňování údajů

Každý podnikatel je dále povinen uvádět na obchodních listinách a v rámci informací zpřístupňovaných veřejnosti prostřednictvím dálkového přístupu své jméno a sídlo.⁴ Podnikatel zapsaný v obchodním rejstříku uvede na obchodní listině též údaj o tomto zápisu včetně oddílu a vložky. Pokud má podnikatel identifikující údaj (např. obchodní společnosti mají identifikační číslo osoby), tak je povinen uvést i tento údaj.

Podnikatel má právo uvádět na listinách i další údaje, ale pouze za předpokladu, že nejsou způsobilé vyvolat klamavý dojem.

4. FIRMA

Z důvodové zprávy k NOZ vyplývá, že „právní úprava obchodní firmy je zařazena k obecným ustanovením o podnikatelích, protože je s obecným pojmem podnikatele jako základní institut pevně spjata, a nehodí se tudíž zařazovat ustanovení o obchodní firmě do zákona upravujícího postavení obchodních společností nebo družstva. V návrhu nové zákonné úpravy dochází proti dosavadnímu stavu k některým podstatným posunům. Návrh změn bere v úvahu britské zkušenosti a reaguje také na německé a rakouské zkušenosti z poslední doby. Koncepčně dochází k významnému posunu, který je do značné míry již dnes předjímaný obchodní a podnikatelskou praxí. Právo k obchodní firmě se nechápe výlučně jako právo osobní, ale spíše jako právo majetkové; proto je firma víc uvolněna pro majetkové dispozice, ať již se uskuteční samostatně, nebo v rámci obchodního závodu, se kterým je spojena.“

Pojem firma se používá zcela běžně v každodenní podnikatelské praxi. Zpravidla se tím myslí buď ob-

4 Ustanovení § 435 odst. 1 NOZ

chodní společnost, nebo v případě podnikatele – fyzické osoby – soubor věcných a obligačních vztahů. Z právního hlediska je ovšem takové vymezení nesprávné.

Obchodní firma je jméno, pod kterým je podnikatel zapsán do obchodního rejstříku. U právnické osoby je obchodní firmou vždy její název.

U fyzické osoby je obchodní firmou zpravidla její jméno. Na rozdíl od právnických osob je ovšem fyzickým osobám umožněno zapsat se do obchodního rejstříku i pod jinou obchodní firmou než pod svým jménem, musí být ovšem zřejmé, že se nejedná o firmu právnické osoby (přípustné tak mohou být různé pseudonymy apod.). Oproti předešlé úpravě dochází k určitému uvolnění, když ObchZ stanovil, že firma fyzické osoby musí být bez výjimek tvořena vždy jejím jménem.⁵ NOZ také nově umožňuje fyzickým osobám, jejichž obchodní firmou je jméno, přičemž toto jméno si následně změnit, zachovat původní firmu za předpokladu, že změnu jména uveřejní. Povinnost zveřejnit tento údaj je splněna zveřejněním v Obchodním věstníku.

Jak pro fyzické, tak i právnické osoby platí, že obchodní firma nesmí být zaměnitelná s jinou obchodní firmou a nesmí působit klamavě. Zásada nezaměnitelnosti je určena zejména na ochranu podnikatelského prostředí, zatímco zákaz klamání je určen spíše pro ochranu veřejnosti. Je-li ovšem více obchodních závodů několika podnikatelů spojeno do podnikatelského seskupení, mohou jejich jména nebo obchodní firmy obsahovat shodné prvky za předpokladu, že jsou pro veřejnost odlišitelné. Podnikatelským seskupením je myšlen především koncern, tedy seskupení, v rámci něhož je jedna nebo více osob podrobena jednotnému řízení jiné osoby. Koncern se vyznačuje zejména dlouhodobým směřováním ke konkrétnímu cíli, jednotnou politikou pro všechny členy koncernu a vzájemnou koordinací členů koncernu. Zásada nezaměnitelnosti obchodní firmy se tak uplatňuje i v rámci koncernového uspořádání, nicméně s ohledem na existenci, četnost a stále narůstající vliv podnikatelských seskupení se výslovně umožňuje, aby pouhá obdoba firemního kmene nebo shoda firemních kmenů v některých prvcích ještě sama o sobě nebyla právně závadná.

5 Ustanovení § 9 odst. 1 ObchZ.

„Pokud podnikatel vystupuje vůči dalším osobám v hospodářském styku, nesmí svou kvalitu odborníka ani své hospodářské postavení zneužít k vytváření nebo využití závislosti slabší strany a k dosažení zřejmé a nedůvodné nerovnováhy ve vzájemných právech a povinnostech stran.

Jeden podnikatel nesmí mít více obchodních firem.

Obchodní firma je chráněna zákonem. Podle ustanovení § 423 odst. 2 NOZ platí, že ochrana práv k obchodní firmě náleží tomu, kdo ji po právu použil poprvé. Kdo byl dotčen ve svém právu k obchodní firmě, má stejná práva jako při ochraně před nekalou soutěží. Tím je myšleno, že poškozená osoba může po rušiteli požadovat, aby se protiprávního jednání zdržel nebo aby odstranil závadný stav. Dále může požadovat přiměřené zadostiučinění, náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení.

Při přeměně právnické osoby přejde obchodní firma na právního nástupce, pokud s tím souhlasí. Souhlas jiné osoby není potřebný. Záleží tedy výlučně na právním nástupci, zda obchodní firmu přijme či nikoliv. Přeměny jsou upraveny v zákoně č. 125/2008 Sb., o přeměnách obchodních společností a družstev a přeměnou je myšlena fúze, rozdělení, převod jmění na jediného společníka nebo změna právní formy. Obecně platí, že právním nástupcem je taková osoba, která vstupuje do právního postavení osoby, která zaniká. Má-li právnická osoba více právních nástupců a neurčí-li se, na kterého z nich obchodní firma přechází, nepřejde obchodní firma na žádného z nich.

5. ZÁVOD

5.1 Obchodní závod

Obchodní závod⁶ je v českém právním řádu pojmem novým a v zásadě odpovídá pojmu „podnik“ tak, jak jej používal ObchZ. Pro změnu pojmosloví existují v zásadě dva důvody.

Prvním důvodem je vliv práva Evropské unie. V evropském právu se totiž pojem „podnik“ používá k označení osoby nebo v užším slova smyslu k označení soutěžitele či někdy dokonce k vymezení prostoru. Toto vícevýznamové pojmání proniká i do platného českého práva a různé právní předpisy, zejména z oblasti práva veřejného, chápou podnik různě a nikoli jen jako objekt práv a povinností. Převzetí pojmu „podnik“ z ObchZ do nové právní úpravy tak není žádoucí.

6 Pro obchodní závod používá NOZ legislativní zkratku „závod“.

Druhým důvodem je obsahová změna. Závod je v NOZ definován jako organizovaný soubor jmění, který podnikatel vytvořil a který z jeho vůle slouží k provozování jeho činnosti. Souborem jmění je myšleno vše, co podnikateli patří, tedy nejen majetek⁷, ale i dluhy. To je významný rozdíl oproti předešlé právní úpravě, podle které součástí podniku dluhy nebyly.

Závod je systematicky zařazen mezi ustanovení, která vymezují věci v právním smyslu, čímž zákon naznačuje, že závod je sám o sobě věcí. Z důvodové zprávy vyplývá, že se jedná o věc hromadnou.⁸ Toto je významné zejména z hlediska převodu závodu, když není nutné převádět jeho jednotlivé složky, ale je možné převést závod jako celek.

Při určení, zda jsou věci a dluhy součástí závodu či nikoliv, je určující vůle podnikatele. Nezáleží ovšem na tom, zda k určení došlo výslovně či nikoliv, rozhodující je faktický stav věcí. Závisí tedy na podnikateli, která část jmění bude tvořit závod, popř. zda si vytvoří závodů více. Zákon sice respektuje volbu podnikatele, nicméně s ohledem na ochranu třetích osob rovněž stanoví vyvratitelnou domněnku, že závod tvoří vše, co zpravidla slouží k jeho provozu.

5.2 Pobočka

Další možnou organizaci závodu nabízí institut pobočky. Pobočka je taková část závodu, která vykazuje hospodářskou a funkční samostatnost a o které podnikatel rozhodl, že bude pobočkou.⁹ Možnost vytvářet pobočky je projevem svobody podnikatele určit si vnitřní organizaci svého podnikání takovým způsobem, který považuje za nejvhodnější.

Pro existenci pobočky se vyžaduje kumulativní splnění dvou podmínek, a to hospodářské a funkční samostatnosti. Rozhodující je opět faktický stav, nikoli zápis do obchodního rejstříku.

7 Majetek je dále v ustanovení § 495 NOZ vymezen jako souhrn všeho, co osobě patří.

8 Důvodová zpráva k NOZ, komentář k § 501 až 503. Hromadná věc je definována v ustanovení § 501 jako soubor jednotlivých věcí náležejících téže osobě, považovaný za jeden předmět a jako takový nesoucí společné označení.

9 Ustanovení § 503 odst. 1 NOZ.

Podnikatel má určité povinnosti vůči spotřebitelům, se kterými přichází do styku. Obecně jednání musí být jasné, srozumitelné a podnikatel je povinen zajistit, aby spotřebitel byl řádně informován o všech relevantních skutečnostech, nebyl klamán či uváděn v omyl.

ku. Pokud je ovšem pobočka zapsána do obchodního rejstříku, jedná se o odštěpný závod.¹⁰ Tato úprava je významná především z důvodu ochrany třetích osob, neboť vedoucí odštěpného závodu má zvláštní zákonné zmocnění jednat ve věcech odštěpného závodu.

6. SÍDLO

Sídlo podnikatele se určí adresou zapsanou ve veřejném rejstříku. Nezapíše-li se fyzická osoba jako podnikatel do veřejného rejstříku, je jeho sídlem místo, kde má hlavní obchodní závod, popřípadě kde má bydliště.¹¹

Uvádí-li podnikatel jako své sídlo jiné místo než své sídlo skutečné, může se každý dovolat i jeho skutečného sídla. Proti tomu, kdo se dovolá sídla podnikatele zapsaného ve veřejném rejstříku, nemůže podnikatel namítat, že má skutečné sídlo v jiném místě.

7. OBCHODNÍ TAJEMSTVÍ

Obchodní tajemství je v praxi chápáno jako určité know-how, tedy soubor znalostí a dovedností podnikatele, na kterém má podnikatel zájem, aby zůstalo utajeno.

Zákon stanoví, že obchodní tajemství tvoří konkurenčně významné, určitelné, ocenitelné a v příslušných obchodních kruzích běžně nedostupné skutečnosti, které souvisejí se závodem a jejichž vlastník zajišťuje ve svém zájmu odpovídajícím způsobem jejich utajení.¹²

Obchodní tajemství je systematicky zařazeno mezi ustanovení o věcech, konkrétně věcech nehmotných. Z toho vyplývá, že obchodní tajemství je ve vlastnictví vlastníka závodu a ten s ním může nakládat podle své vůle, tj. sám je užívat nebo je přenechat k užívání jinému.

Zákon stanoví, že obchodní tajemství tvoří určité skutečnosti, pokud jsou kumulativně splněny určité podmínky. Není podstatná povaha takových skutečností (může se jednat o skutečnosti obchod-

¹⁰ Ustanovení § 503 odst. 2 NOZ.

¹¹ Ustanovení § 429 odst. 1 NOZ.

¹² Ustanovení § 504 NOZ.

ní, výrobní nebo technické povahy), podstatná je pouze jejich souvislost se závodem. Druhou podmínkou je, aby podnikatel měl zájem na utajení takových skutečností a jejich utajení zajišťoval.

Obchodním tajemstvím není každé tajemství, ale pouze takové, které má určitý konkurenční význam a hodnotu. Na druhou stranu není podstatné, zda se jedná o hodnotu materiální či nemateriální, aktuální či potenciální.

Obchodní tajemství je chráněno zákonem, a to zejména v rámci ochrany před nekalou soutěží. Porušení obchodního tajemství je jedna ze skutkových podstat nekalé soutěže. Ustanovení § 2985 NOZ stanoví, že porušením obchodního tajemství je jednání, jímž jednajících jiné osobě neoprávněně sdělí, zpřístupní, pro sebe nebo pro jiného využije obchodní tajemství, které může být využito v soutěži a o němž se dověděl

- (a) tím, že mu tajemství bylo svěřeno nebo jinak se stalo přístupným na základě jeho pracovního poměru k soutěžiteli nebo na základě jiného vztahu k němu, popřípadě v rámci výkonu funkce, k níž byl soudem nebo jiným orgánem povolán, nebo
- (b) vlastním nebo cizím jednáním přičítícím se zákonu.

Pokud dojde k porušení obchodního tajemství, má jeho vlastník právo po rušiteli požadovat, aby se porušování zdržel nebo odstranil závadný stav. Dále může požadovat přiměřené zadostiučinění, náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení.

8. ZASTOUPENÍ PODNIKATELE

Předešlá právní úprava stála na koncepci, že právnická osoba jedná přímo statutárním orgánem,¹³ tj. právní úkony učiněné statutárním orgánem byly přímo právními úkony právnické osoby.

NOZ tuto koncepci opouští s tím, že právnické osoby (zejména obchodní společnosti) samy jednat nemohou, a proto musí mít zástupce. Obchodní společnost tedy podle nové úpravy

¹³ § 13 odst. 1 ObchZ stanoví, že právnická osoba jedná statutárním orgánem nebo za ni jedná zástupce.

„Obchodní firma je jméno, pod kterým je podnikatel zapsán do obchodního rejstříku; u právnické osoby je obchodní firmou vždy její název; obchodní firma je chráněna zákonem, tj. ten, kdo byl dotčen ve svém právu k obchodní firmě, může po rušiteli požadovat, aby se protiprávního jednání zdržel nebo odstranil závadný stav a dále může požadovat přiměřené zadostiučinění, náhradu škody a vydání bezdůvodného obohacení.“

neprojevuje vůli přímo, ale projevuje ji prostřednictvím svého zástupce.¹⁴

Pokud je podnikatelem obchodní společnost, tak je zastupována především svým statutárním orgánem. Pokud jsou splněny určité předpoklady, tak může být rovněž zastupována prokuristou, pověřenou osobou, vedoucím odštěpného závodu nebo opatrovníkem. V poslední řadě je také možné zastoupení na základě plné moci.

8.1 Statutární orgány

Ustanovení § 161 NOZ stanoví, že kdo právnickou osobu zastupuje, dá najevo, co ho k tomu opravňuje, neplyne-li to již z okolností.

Zástupcem každé obchodní společnosti je především její statutární orgán. V případě veřejné obchodní společnosti to jsou všichni společníci¹⁵, v případě komanditní společnosti to jsou všichni komplementáři¹⁶, v případě společnosti s ručením omezeným je to jeden nebo více jednatelů¹⁷ a v případě akciové společnosti je statutárním orgánem představenstvo¹⁸, jde-li o dualistický systém, anebo statutární ředitel¹⁹, jde-li o monistický systém. Způsob, jakým je společnost při právním jednání zastupována, se zapisuje do obchodního rejstříku.

Jak již bylo uvedeno výše, předešlá právní úprava nepovažovala statutární orgán za zástupce společnosti. Nová úprava toto pojetí opustila, nicméně pro praxi by nemělo přinášet nějaké

14 Ustanovení § 161 NOZ: „Kdo právnickou osobu zastupuje, dá najevo, co ho k tomu opravňuje, neplyne-li to již z okolností.“

Ustanovení § 162 NOZ: „Zastupuje-li právnickou osobu člen jejího orgánu způsobem zapsaným do veřejného rejstříku, nelze namítat, že právnická osoba nepřijala potřebné usnesení, že usnesení bylo stíženou vadou, nebo že člen orgánu přijaté usnesení porušil.“

15 Ustanovení § 106 odst. 1 ZOK.

16 Ustanovení § 125 odst. 1 ZOK.

17 Ustanovení § 194 odst. 1 NOZ.

18 Ustanovení § 435 odst. 1 ZOK.

19 Ustanovení § 463 odst. 1 ZOK.

zásadní změny. Prakticky se tato nová koncepce projeví zejména tak, že se změní pojmosloví, tj. ve smlouvách se např. nebude uvádět „jejímž jménem jedná předseda představenstva“, ale „zastoupená předsedou představenstva“.

Dalším praktickým důsledkem je skutečnost, že při posuzování práv a povinností při jednání se na členy statutárního orgánu a společnost uplatní i obecná pravidla o zastupování.

Stejně jako předešlá právní úprava i ta současná stanoví, že omezení jednatelského oprávnění orgánu obchodní korporace společenskou smlouvou nebo jiným ujednáním nebo rozhodnutím orgánu obchodní korporace nejsou vůči třetím osobám účinná, i když byla zveřejněna. Pokud je tedy např. v obchodním rejstříku uvedeno, že za společnost jedná vždy dva členové představenstva společně, tak rozhodnutí valné hromady, že určitou smlouvu musí podepsat všichni členové představenstva, není vůči druhé straně účinné, tj. pro účely závaznosti takové smlouvy postačí, podepíše-li ji dva členové představenstva.

Významnou změnou oproti předešlé úpravě je možnost ustanovit právnickou osobu do orgánu obchodní společnosti.²⁰ Nově tak může být např. členem představenstva akciové společnosti společnost s ručením omezeným. V praxi se to může využít např. v podnikatelských uskupeních, kdy mateřská společnost může být ve statutárních orgánech všech dceřiných společností. Vzhledem k tomu, že právnická osoba nemůže jednat sama, je stanoveno, že v orgánu společnosti, ve kterém působí, ji musí zastupovat zástupce, kterým bude fyzická osoba. Tento zástupce bude buď přímo člen statutárního orgánu anebo jiný zástupce, kterého společnost k tomuto účelu zmocní. Aby zákon zabránil snížení míry odpovědnosti a kvality výkonu funkce, když v orgánu bude působit zástupce právnické osoby, je stanoveno, že takový zástupce musí splňovat požadavky a předpo-

20 Ustanovení § 152 odst. 2 NOZ stanoví: „Fyzická osoba, která je členem voleného orgánu právnické osoby a která je do funkce volena, jmenována či jinak povolána, musí být plně svéprávná. To platí i pro zástupce právnické osoby, která je sama členem voleného orgánu jiné právnické osoby.“

Pojem „podnik“ z ObchZ je v NOZ nahrazen pojmem „obchodní závod“; obchodní závod je soubor jmění, tedy vše, co podnikateli patří, a to nejen majetek, ale i dluhy; to je významný rozdíl oproti předešlé právní úpravě, podle které součástí podniku dluhy nebyly, a bude to mít praktický význam zejména při převodu obchodního závodu; závod je věc hromadná.

klady pro výkon funkce stanovené zákonem pro samotného člena orgánu a újmu jím způsobenou obchodní korporaci nahradí společně a nerozdílně s právnickou osobou, kterou zastupuje.²¹ Na takového zástupce se použijí pravidla o střetu zájmů, nepřípustnosti konkurenčního jednání a pravidla o péči řádného hospodáře.²²

8.2 Prokura

Prokura je v českém právním řádu tradičním institutem. V NOZ je systematicky zařazena do ustanovení upravujících smluvní zastoupení, neboť se ve své podstatě jedná o zvláštní druh plné moci.

Udělením prokury zmocňuje podnikatel zapsaný v obchodním rejstříku prokuristu k právním jednáním, ke kterým dochází při provozu obchodního závodu, popřípadě pobočky, a to i k těm, pro která se jinak vyžaduje zvláštní plná moc.²³ Za jednání týkající se provozu obchodního závodu lze pokládat nejen obchody, které jsou pro určitý podnik charakteristické, nýbrž i všechna taková jednání, která podnikatel při provozování provádí, aby jimi umožnil, podporoval nebo rozšířil své podnikání.

Prokuru může udělit pouze podnikatel, který je zapsán v obchodním rejstříku. Podnikatelé nezapsaní v obchodním rejstříku prokuru udělit nemohou, když důvodem je zejména skutečnost, že prokura musí být v obchodním rejstříku zapsána a také kvůli ochraně třetích osob (což se zápisem v obchodním rejstříku úzce souvisí). Při udělení prokury musí být výslovně uvedeno, že jde o prokuru. Uděluje-li podnikatel prokuru pro některou pobočku svého obchodního závodu nebo pro některý z několika svých obchodních závodů, označí výslovně pobočku nebo obchodní závod. Možnost udělit prokuru pouze pro určitou pobočku obchodního závodu v předešlé úpravě neexistovala.

Prokurista je oprávněn zavazovat podnikatele od okamžiku, kdy mu byla prokura udělena. Prokura se uděluje vždy písemně.²⁴

Prokurista musí být fyzická osoba. Udělovat prokuru právnickým osobám zákon výslovně zakazuje.²⁵ Rovněž se prokuristovi zakazuje, aby přenesl prokuru na další osobu nebo udělil další prokuru. K takovému jednání by se nepřihlíželo, tj. jednání takto zmocněné osoby by podnikatele nezavazovalo. Důvodem je skutečnost, že podnikatel si prokuristu vybírá zpravidla kvůli jeho určitým kvalitám, schopnostem a dovednostem. Požaduje tedy osobní výkon funkce. Pokud by mohl prokurista přenést prokuru na jinou osobu, tak by tím obešel záměr podnikatele.

Podnikatel je oprávněn udělit prokuru i více osobám. V takovém případě je každá z nich oprávněna jednat samostatně, ledaže podnikatel stanoví při udělení prokury jinak. Podnikatel tak může např. stanovit, že za něj mohou jednat pouze dva prokuristé společně. Takový způsob jednání by měl být ovšem zapsán v obchodním rejstříku, aby se s ním mohla druhá smluvní strana seznámit.

Prokura je svým rozsahu jednou z nejširších plných mocí, tj. prokurista je zmocněn ke všem právním jednáním, ke kterým dochází při provozu podniku s výjimkou zatížení nebo zcizení nemovitosti. I toto oprávnění může ovšem podnikatel prokuristovi při udělení prokury výslovně udělit. Omezení prokury vnitřními pokyny podnikatele nemá účinek vůči třetím osobám, i když bylo zveřejněno. Pokud tedy např. podnikatel uloží prokuristovi, aby neuzavíral určitou smlouvu a prokurista ji přesto uzavře, pak takové jednání podnikatele zavazuje.

Prokurista je povinen jednat s péčí řádného hospodáře. Pokud s péčí řádného hospodáře nejedná, např. tím, že nedodrží pokyny podnikatele, odpovídá za škodu, která podnikateli z jeho jednání vznikne. Z důvodové zprávy k NOZ vyplývá, že povinnost vykonávat prokuru s péčí řádného

21 Ustanovení § 46 odst. 3 ZOK.

22 Ustanovení § 46 odst. 4 ZOK.

23 Ustanovení § 450 odst. 1 NOZ.

24 NOZ sice v žádném svém ustanovení nestanoví, že by prokura musela být udělována písemně. Tento požadavek lze ovšem dovodit z obecného požadavku na písemnost plných mocí, které nejsou určeny pouze pro určité právní jednání.

25 Ustanovení § 452 odst. 1 NOZ.

” Pobočka je část závodu, která vykazuje hospodářskou a funkční samostatnost a o které podnikatel rozhodl, že bude pobočkou; pokud je pobočka zapsána do obchodního rejstříku, jedná se o odštěpný závod, což je významné především z toho důvodu, že vedoucí odštěpného závodu má zvláštní zákonné zmocnění jednat ve věcech odštěpného závodu.

hospodáře je dispozitivní, tudíž strany si mohou sjednat při udělení prokury něco jiného, např. péči odbornou nebo naopak péči „běžnou“.

Prokurista se podepisuje tak, že k firmě podnikatele připojí svůj podpis a údaj označující prokuru. Byla-li prokura udělena pro jednotlivou pobočku nebo jeden z více obchodních závodů, připojí také údaj označující pobočku nebo obchodní závod. Ustanovení o podepisování prokuristy má spíše instruktivní povahu, když porušení pravidla nemůže vést ke zmaření zastoupení nebo k neplatnosti právního jednání, plyne-li již z okolností, že je právně jednáno v zastoupení.²⁶

Prokura zaniká podle obecných pravidel platných pro smluvní zastoupení, tedy odvoláním prokury ze strany podnikatele, resp. jejím vypovězením ze strany prokuristy. Na rozdíl od obecných ustanovení platných pro smluvní zastoupení prokura nezaniká smrtí podnikatele, ledaže je ujednáno něco jiného. Zvláštním důvodem pro zánik prokury je potom převod nebo pacht obchodního závodu či pobočky, pro kterou byla prokura udělena.

Ve srovnání s předešlou úpravou je právní úprava prokury v NOZ obdobná. Nejvýznamnější změnou je skutečnost, že prokura není účinná až zápisem do obchodního rejstříku, ale již samotným udělením.²⁷

8.3 Pověřená osoba

Pověří-li podnikatel někoho při provozu obchodního závodu určitou činností, zastupuje tato osoba podnikatele ve všech jednáních, k nimž při této činnosti obvykle dochází.²⁸

Na základě tohoto oprávnění mohou osoby pověřené určitou činností činit všechna jednání (tj. i uzavírat smlouvy), ke kterým při této činnosti obvykle dochází. Pověření nemusí být písemné ani nemusí být nijak formalizováno. Pověřenou osobou je zpravidla zaměstnanec, ale obecně to může být v zásadě kdokoliv. Nejvyšší soud k pověření uvádí následující: „*Pověřená osoba nemusí být zaměst-*

nancem ani v jiném obdobném vztahu k podnikateli. Obchodní zákoník blíže nevymezuje, co se rozumí „pověřením“. Výslovně nevyžaduje, aby takové pověření bylo určitým způsobem formalizováno. V praxi takové pověření může mít např. podobu vymezení pracovní náplně ve vnitřních organizačních předpisech podnikatele, avšak tato skutečnost není podmínkou pro vznik pověření.“²⁹

Jaké úkony jsou při pověření určitou činností „obvyklé“, je třeba posuzovat objektivně. Nezáleží tedy např. na tom, zda je za obvyklé považuje daný podnikatel. Různí podnikatelé mají různá měřítka toho, co považují při pověření tou či onou činností za obvyklé, a tudíž soud musí stanovit vlastní, objektivní měřítko, podle kterého bude konkrétní případ posuzovat. Nejvyšší soud k tomu uvádí: „*Jednatelské oprávnění pověřené osoby vyplývající z uvedeného ustanovení je tedy založeno především na obvyklostí právních úkonů, k nimž při činnosti, k níž byla pověřena, dochází, přičemž jejich obvyklost je třeba posuzovat objektivně, nezávisle na jejich případném vymezení ve vnitropodnikových normách.“³⁰*

Podnikatele zavazuje i jednání jiné osoby v jeho provozovně, pokud byla třetí osoba v dobré víře, že jednájící osoba je k jednání oprávněna. Toto ustanovení vychází z toho, že podnikatel je profesionál, který si má své podnikání odpovídajícím způsobem zabezpečit a nese určité riziko, pokud tak neučiní. Třetí osoby, zejména spotřebitelé, se tak můžou spolehnout na to, že smlouvy uzavírané v provozovně podnikatele jsou pro podnikatele závazné, i když takové osoby nemají dostatek oprávnění za podnikatele jednat.

S výše uvedeným souvisí i ustanovení § 431 NOZ podle kterého platí, že překročí-li zástupce podnikatele zástupčí oprávnění, podnikatele právní jednání zavazuje. To neplatí, věděla-li třetí osoba o překročení nebo musela-li o něm vědět vzhledem k okolnostem případu. Důkazní břemeno o tom, že třetí osoba o překročení věděla, resp. vzhledem ke všem okolnostem případu musela vědět, leží na podnikateli. Pokud důkazní

26 Důvodová zpráva k NOZ, komentář k ustanovení § 450 až 456 NOZ.

27 Toto pravidlo bylo stanoveno v ustanovení § 14 odst. 6 ObchZ.

28 Ustanovení § 430 odst. 1 NOZ.

29 Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. 8. 2011, sp. zn. 23 Cdo 41/2011.

30 Usnesení Nejvyššího soudu České republiky ze dne 28. 7. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2223/2009.

” Obchodní tajemství tvoří konkurenčně významné, určitelné, ocenitelné a v příslušných obchodních kruzích běžně nedostupné skutečnosti, které souvisejí se závodem a jejichž vlastník zajišťuje ve svém zájmu odpovídajícím způsobem jejich utajení.

břemeno unese, pak takové jednání jej nebude zavazovat, ale bude zpravidla zavazovat tu osobu, která právně jednala.

8.4 Vedoucí odštěpného závodu

Ustanovení § 503 odst. 2 NOZ stanoví, že vedoucí odštěpného závodu je oprávněn zastupovat podnikatele ve všech záležitostech týkajících se odštěpného závodu. Jedná se o zvláštní zmocnění vyplývající přímo ze zákona.

Jednatelské oprávnění vzniká vedoucímu odštěpného závodu ode dne, ke kterému byl jako vedoucí odštěpného závodu zapsán do obchodního rejstříku.

Jeden odštěpný závod může mít i více vedoucích s tím, že zákonné zmocnění jednat ve všech věcech mají pouze ti, kteří jsou zapsáni do obchodního rejstříku.

8.5 Opatrovník

NOZ nově výslovně umožňuje, aby soud jmenoval opatrovníka právnické osobě, která to potřebuje, aby mohly být spravovány její záležitosti nebo aby mohla být hájena její práva.³¹ Podle předešlé úpravy toto oprávnění vyplývalo pouze z judikatury Ústavního soudu.

Opatrovníkem právnické osoby může soud jmenovat jen osobu, která splňuje podmínky stanovené pro způsobilost být členem statutárního orgánu. Pro práva a povinnosti opatrovníka právnické osoby platí obdobně ustanovení o právech a povinnostech člena statutárního orgánu. Působnost opatrovníka se přiměřeně řídí ustanoveními o působnosti statutárního orgánu. V praxi se tedy může stát, že v určitých případech bude za společnost jednat ustanovený opatrovník a jeho právní jednání bude společnost zavazovat.

Hlavním úkolem opatrovníka je ovšem usilování o řádné obnovení činnosti statutárního orgánu právnické osoby. Při plnění tohoto úkolu musí opatrovník postupovat s odbornou péčí.

Celková liberalizace soukromého práva se projevuje i tím, že právnická osoba má možnost v zakladatelském právním jednání určit, kdo má být opatrovníkem jmenován. Soud je poté povinen takovou osobu jmenovat, pokud je k tomu způsobilá a souhlasí se svým jmenováním.

Gabriel Achour

Tel.: +420 270 006 111

Email:

gabriel.achour@achourpartners.com